

FENOMEN TEOLOŠKOG PLURALIZMA

Krešimir Čvrljak

Čini se da je teološki pluralizam jedan od najdiskutiranijih fenomena suvremene teološke javnosti. Zato bismo doista zauzeli »nojevsko stano-
vište«¹ ako bismo pred tom problematikom zažmirili i ustuknuli pred na-
letom novih ideja. Suvremeni filozof i teolog Dietrich von Hildebrand,
osvrćući se na naše prilike, kategorizira dvije vrste ljudi: one koji se sa
svojim idejama postavljaju pred svoje vrijeme i one koji plaću za lijepom
prošlošću. Svi su oni na krivom putu. Hildebrand zatim jasno formulira
svoj stav i ističe da je »naša dužnost da zauzmemo jedan objektivan i kri-
tički stav prema tom našem vremenu«.²

Slažemo se s Karlom Rahnerom da je problematika teološkog pluralizma
jako aktuelna.³ On odmah na početku svoga osvrta tretira pluralizam kao
pravi problem, kao »problem koji je doista tu«.⁴

Radi lakšeg pristupa samoj problematici, definirajmo otprilike teološki
pluralizam kao sveobuhvatni pojam svih onih načelnih razilaženja i pro-
blematičnih filozofsko-teoloških pretpostavki koje su se rojile u glavama
umova minulih stoljeća i dovodile do kontrarnih rješenja, nejednakih
shvaćanja i različitih stajališta. Suvremeni teolog Maurizio Flick u svom
obrazlaganju samog pojma »pluralizma« najprije donosi, da tako kažem,
profano značenje i terminologiju pluralizma. On pozdravlja individualna
nastojanja i razilaženja koja, s jedne strane, popunjuju druga nastojanja
i druge tendencije. U svom daljnjem obrazlaganju Flick posebno inzistira
na pluralizmu kao protupolu svake uniformnosti ljudske osobe.⁵ Među-
tim, kako profano značenje pluralizma ostaje na periferiji našeg osvrta,
mi ćemo se odmah prebaciti na njegovo značenje u teologiji: odakle i otku-
da je on tamo, u čemu se zapravo ogléda i koja je njegova glavna zna-
čajka.

Vrlo je interesantno da prof. Flick u svom sastavku počinje najprije sa
svetopisamskim pluralizmom. U različitim autorima, različitim stilovima
pisanja i načinu prikazivanja istine, koju je Bog htio saopćiti za naše spa-
senje, Flick gleda flagrantne komponente pluralizma.

Studioznije zalazeći u psihološku pozadinu pluralizma kao takvog, može-
mo ustvrditi da bit pluralizma leži duboko dolje u samom korijenu ljud-
ske naravi. Čovjek od pamtivjeka vrlo inventivno i lepezasto izvija kri-
vulju svojih nastojanja, rađa protivnosti i sukobljava se u granicama zaje-
dničkog horizonta shvaćanja s drugim ljudima. Biskup Butorac u svojoj

¹ Živan Bezić, »Nova strujanja u suvremenoj teologiji«, CuS, Split, br. 2, 1968, str. 23.

² Dietrich von Hildebrand, »Das trojanische Pferd in der Stadt Gotes«, Regensburg 1968, str. 129.

³ Karl Rahner, »Il pluralismo teologico e l'unità della professione di fede nella chiesa«, Concilium, Brescia br. 6, 1969, str. 125.

⁴ Ib. str. 126. C. H. Beck u svom zborniku teologa našega vremena iznosi gledišta dvanaestorice vodećih suvremenih teologa koji različito odgovaraju na ista pitanja: Karl Barth, Rudolf Bultmann, Emil Brunner, Paul Althaus, Paul Tillich, Reinhold Niebuhr, Karl Adam, Romano Guardini, Heinrich Schlier, Hans Urs von Balthasar, Yves Congar, Karl Rahner (»Theologen unserer Zeit«, München 1965).

⁵ Maurizio Flick, »Pluralismo teologico ed unità della fede«, La civiltà cattolica, Roma, br. 121, 1970, str. 323.

analitičkoj studiji o kulturi zaustavlja se i na tim paradoksalnim datostima ljudske naravi. Govoreći o čitavom spletu protuslovlja i pojedinih osobina nekih naroda, on generalizira svoju ideju kad kaže kako »bez paradoksa nema povijesti ni shvaćanja povijesti. Bez paradoksa nema čovječanstva, jer kad ih u čovjeka i u čovječanstva ne bi bilo, značilo bi da je ponestalo ljudske naravi ovakve kakva jest, dakle, da više nema ni čovjeka ni čovječanstva. Dok bude čovjeka, bit će i protuslovlja. Dok bude čovječanstva, paradoks će se ko crna nit provlačiti kroz povijest«. ⁶ Čitajući ove Butorčeve retke dodirujemo se problematike oko koje su stoljećima nicali i rušili se sistemi, teorije i ideologije. Rani srednji vijek objeručke grli klasičnu misao »vječne« nepromjenljivosti, općenitosti i apstraktnosti. Sve to potječe otuda što je grčkoj misli bio stran pojam razvitka i povjesnosti, pojam stvaranja i individualnosti. U tom smislu posve je opravdano poistovjećivati biološke zakone s naravnim moralnim zakonom. Međutim, sveti Toma Akvinski unosi malo svjetla u tu problematiku, artikulira i bistri stara klasična tepanja ističući *dinamichni* pojam ljudske naravi, razglabajući o promjenljivosti nekih normi koje izvodimo iz naravnog moralnog zakona, a nadalje svojim poimanjem »syndereze«. ⁷ Naime, polazeći od svetopisamskih izvještaja o poimanju ljudske naravi i imajući u vidu sve one biblijske pasuse koji govore o čovjeku kao slici Božjoj, o čovjekovu gospodstvu nad svijetom, potrebno je odgovoriti na pitanje: Kako se čovjek može postaviti nad prirodom, nad stvorenim svijetom, nad određenim povjesnim prilikama i okolnostima? Sve to od nas traži da presumiramo »dinamichnu« stranu čovjekove sličnosti s Bogom. ⁸ I tvorac personalističke psihologije, William Stern, definira ličnost psihofizički neutralnim kategorijama, jer se u »totalitetu ličnosti isprepliču i njezini fizički i psihički aspekti«. ⁹

Dok tako cjelokupna ljudska misao prolazi kroz žrvanj ljudske nestalnosti i prevrtljivosti, ni misao o Bogu nije pošteđena. Tu je dapače pluralizam našao plodno tlo da prostrano razvriježi svoje korijenje. Isprepliću se teološke granice. Boj biju brojne teološke škole gdje pravo oružje zamjenjuju neugodna trvenja i razmišljanja. Sveta znanost se posebno pluralizira nastupom patrističke ere kad istočna i zapadna strana upravo tvrdoglavo vuku svaka na svoju stranu uže časne teološke baštine. Ali, na kraju ovih konstatacija moramo ipak reći ono bitno: posve sigurna je činjenica da je poklad vjere esencijalno ostao izvan domašaja destruktivnih ljudskih težnji koje su išle za tim da okrnje i iskrive ono što je u sebi jedinstveno i sveto.

Po mišljenju prof. Flicka pluralizam teoloških škola, u doba neoskolastičke teologije, ograničava se na pojedina pitanja, nadalje diskutabilna i problematična. Konačno, krajem XIX stoljeća svi već govore zajedničkim jezikom da je protivnike lako lokalizirati na temelju i jedne određene

⁶ Pavao Butorac, »Problem kulture«, Dubrovnik 1966, str. 313. I inače, otkad je čovjeka otada i iluzija, hipnoza i zabluda. Vrio je interesantna primjedba tal. prof. Enrica Petrozija o istim fenomenima u životinja: mačka se vere po drvetu »misleći« da se zna penjati; pas čeka na grobu svoga gospodara ne bi li se pojavio ... (»Vita e pensiero«, veljača 1968, str. 137).

⁷ Usp. Vekoslav Grmič, »Nekoliko misli o ljudskoj naravi«, Svesci, br. 15, 1969, str. 6.

⁸ Ib. str. 7—8.

⁹ Nav. prema dr Zagora Pešić-Golubović, »Problemi savremene teorije ličnosti«, Beograd, Kultura, 1966, str. 142.

ne teze. Nakon kraće retrospekcije, prof. Flick iznosi današnje stanje, današnji teološki pluralizam koji je daleko »intenzivniji i dublji nego onaj u neoskolastičko doba«. ¹⁰

Prof. Bezić u svom članku o najnovijim strujanjima suvremene teologije ukazuje na izvore za kojima trebamo tragati, a koji zapravo stimuliraju promjene suvremene teologije. To su naime tri ključna područja misaone ljudske djelatnosti: kulturno, filozofsko ¹¹ i teološko područje. ¹²

Dubljim razmišljanjima o fenomenu pluralizma dolazimo do zaključka da je pojam teološkog pluralizma usko povezan s određenom krizom, nečim što nije dobro, što podrivava i razjedinjuje. Obje se strane iz petnih žila trude da odmrse mučne probleme i donose različite solucije. Ali, koje-kakvi iracionalni motivi priječe da dođe do pravog dijaloga između protivnika. Prof. Flick se pita s određenom dozom zgražanja: »Dokle će se ovako gomilati teolozi, a ne samo teolozi nego i 'teologije' koje su često tako nesposobne da među sobom razviju dijalog? Nije li sve to skupa samo ponovno bujanje onog babilonskog korova na tlu svete znanosti?« ¹³ Zato francuski isusovac o. Chantraine opravdano postavlja pitanje o naravi teološke slobode. ¹⁴

Rahner, međutim, želi naglasiti da se bit teološkog pluralizma ne ogleda prvotno u onom kontradikiranju i oponiranju teologija po jednostavnom principu kontradikcije, nego u »činjenici da se teologije i njihove teze ne mogu svesti na tako jednostavnu logičku alternativu prema kojoj se one ne mogu kositi na stanovit disparatan i neshvatljiv način«. ¹⁵

Nepobitan je i svakome poznat srednjovjekovni raskorak između profane znanosti i teologije. Skolastička tradicija teško se uživiljavala, da ne kažem prihvaćala, u napredak do kojeg je dolazio čovjek vlastitim rukama. Danas se više ne taji takav krut i uskogrudan stav. Shvatilo se jednom da bez provjetranja vlastitih stajališta, pretresanja vlastitih pretpostavki i širenja vlastitog obzora shvaćanja nema napretka, nema otvaranja, a prema tome ni objektivnosti. Poznate su rasprave o transsubstancijaciji koje otvara srednji vijek do kojeg inače o tome sve šuti. Nitko o tom posebno ne razmišlja dok se kršćanska svijest nije trgla da na nov način izrazi to otajstvo. ¹⁶

Minulo je doba kad se teolog obarao na teologa a da prethodno uopće nije bio siguran je li dovoljno uvjerio svoga protivnika u propoziciju koju on poriče. Minulo je takvo doba. Međutim, s druge strane, mi moramo biti svjesni opasnosti koje sa sobom nosi ovo naše vrijeme u kojem mi živimo. ¹⁷ Rahner ne želi prikriti tako očita istrčavanja Holandeza u mnogim

● Vidi: Maurizio Flick, *ib.* str. 328.

¹⁰ Usp. Rahnerovu misao u filozofskom pluralizmu, o tome kakav stav može i mora zauzeti jedan suvremeni teolog vis — à — vis filozofije i određenog filozofskog sustava. U svezl s time, »teolog bi nužno trebao biti u neposrednom kontaktu i dijalogu sa svim tim znanostima. Međutim, to je njemu jednostavno nemoguće...« (*ib.* str. 128).

¹¹ Zivan Bezić, *ib.* str. 24—31.

¹² Maurizio Flick, *ib.* str. 324.

¹³ De quelle sorte de liberté la recherche theologique jouit-elle dans l'Eglise? («Nouvelle revue theologique», br. 5, 1969, str. 531).

¹⁴ Karl Rahner, *ib.* str. 129.

¹⁵ Vidi: »Novi katekizam«, Zagreb 1970, str. 404. O svim tim problemima vidi opširenije u »l'Ami du clergé«, Paris, veljača, 1970, str. 129—139.

¹⁶ Dietrich von Hildebrand, *ib.* str. 129.

bitnim pitanjima, ali isto tako je činjenica da su rimski teolozi katkada tako suhoparni i sterilni u svojim istupima. Posebno ističe kako tu stvarnost ne smijemo zamišljati kao neku »statiku s kojom bi se trebalo jednostavno pomiriti.¹⁸ Treba udariti s novim pokušajima da se približimo, uspostavljati dijaloge i upriličiti susrete među određenim teološkim nazorima, iskreno i kritički postaviti se prema vlastitim obzorima shvaćanja, učiti na tuđim primjerima. Ne smije nas tu tješiti nekakav optimizam da će te stvarnosti jednostavno nestati jer će to biti prvi čavao u odar uspjeha. Naprotiv, autorefleksivno se postavimo pred tom gnozeološki zatrovanom situacijom. To bi bilo najpotpunije formulirano Rahnerovo stajalište prema suvremenom teološkom pluralizmu.

Čini se da su nastupila vremena kad se zaboravlja na bitno obilježje svete vjere, a to je da su po njoj svi ljudi, bez iznimke, »sjedinjani s Kristom i da se spašavaju samo ako bezuvjetno prihvate sjedinjenje i krštenje, ako žive u ozračju Krista, ozračju koje, kako kaže Tridentinski koncil, trajno prethodi, prati i slijedi dobra djela pravednika i bez kojeg (ozračja) ih Bog ne može zasluženo nagraditi«.

Nakon ovog kraćeg osvrtu nužno i spontano nam se nameće slijedeće pitanje: Što je onda s jedinstvom vjeroispovijesti kraj takva terminološkog pluralizma teologija? Drugim riječima: Je li moguće govoriti o jedinstvu vjere dok pluralizam, taj permanentni komet teologije, plovi bespućem teoloških nazora i škola? Na to možemo odgovoriti: Treba sačekati da crkveno učiteljstvo potpomogne i osmjeli pojedine teologe, boreći se i braneći se od slučaja do slučaja, da oni rasvijetle i naglase zajedničku vjeroispovijest prema postulatima vremena.

Rahner na kraju svoga osvrtu jasnim riječima izriče svoj definitivan stav u pitanju, da tako kažem, koegzistencije jedinstva vjere i postojećeg teološkog pluralizma. On kategorički tvrdi da će se, dok budemo »slavili smrt Gospodina . . . , dijelili sakramente i služili svijetu«, sigurno verificirati »zajednica vjeroispovijesti usred cjelokupnog teološkog pluralizma«.¹⁹ Što ljudsko slobodoumlje bude više potresalo temeljima kršćanstva, moralisti će se sve više uvjeravati da je »najsuvremeniji način proživljavanja kršćanstva ipak prastaro „nasljedovanje Krista“«.²⁰

¹⁸ Karl Rahner, *ib.* str. 136.

¹⁹ *ib.* str. 147.

²⁰ Živan Bezić, *ib.* str. 31.